

ПСИХОЛОГИЯНЫ КЫРГЫЗ ТИЛИНДЕ ОКУТУУНУН АЙРЫМ МАСЕЛЕЛЕРИ

Бул макалада кыргыз тилинде психологиялык сабактарды окутуунун көйгөйлөрү талкууланат.

Негизги сөздөр: кыргыз тили, психология курсу, мугалимдер, педагогика, курак психологиясы.

SOME QUESTIONS IN TEACHING PSYCHOLOGY IN KYRGYZ LANGUAGE

This article discusses the problems of teaching psychology courses in Kyrgyz language.

Key words: language, psychology, teacher, pedagogy, age-related psychology.

Болочок мугалимдерди кесиптик жактан даярдоодо психология боюнча окутулуучу сабактардын топтому өзгөчө орунда турат. Мугалим психологиялык билимдер аркылуу гана балдардын психикалык жактан өнүгүшүнүн шарттарын, факторлорун, мыйзам ченемдүүлүктөрүн үйрөнөт. Ошондой эле инсан табияты, инсандын жекече өзгөчөлүктөрү жана анын калыптанышынын мыйзамченемдүүлүктөрү, адамдын акыл жагынан өнүгүш өзгөчөлүктөрү да психология сабактарында үйрөтүлөт. Ошондон ЖОЖдун педагогикалык адистикте окуган студенттерди (болочок мугалимдерди жана тарбиячыларды) адис катары даярдоодо психология боюнча сабактардын циклин окутууга өзгөчө көңүл бурулат.

Психология сабактарында үйрөтүлүүчү адамдын ички дүйнөсүнүн өзгөчөлүктөрүнүн мыйзамченемдүүлүктөрүн мугалим үйрөнбөй туруп, ар башка курактык өзгөчөлүктөгү балдардын психикалык өзгөчөлүктөрүн эске албай туруп, балдарга билим жана тарбия берүүгө, алардын акыл жагынан жана инсан катары өсүп өнүгүшүн жетектөөгө (башкарууга) мүмкүн эмес.

ЖОЖдун студенттерине психологиялык билимдерди берүү аркылуу гана алардын жалпы адамдык жана педагогикалык кесиптик маданияттын өстүрүүгө, калыптандырууга болот. Анткени мугалимди мугалим кылып турган факторлордун бири болуп анын психологиялык билими жана маданияты саналат.

Ал төмөнкүлөрдөн көрүнөт.

мугалим эң биринчи кезекте башка адамды, айрыкча окуучуну түшүнө билүүгө үйрөнүшү керек;

бөтөн адамдын психикалык жана эмоциялык абалын эске алуу менен окуучулардын жекече өзгөчөлүктөрүн көңүлгө тутуп мамиле жасай билүү көндүмүнө ээ болушу шарт;

бөтөн адамдарга айрыкча окуучуларга психологиялык жактан таасир эте билиши шарт, ансыз мугалим өзүнө жүктөлгөн вазипаны аткара албайт.

Ушул аталган психологиялык көндүмдөрдү, жөндөмдүүлүктөрдү болочок мугалимдерде калыптандыруу аркылуу гана, алардын бүгүнкү күндүн талабына ылайык келген денгээлдеги педагог болушуна жетишебиз.

Жогоруда саналып өткөн сапаттар болочок мугалимде калыптанбаган болсо, анда ал мугалимдин өз предметин окутуу боюнча үйрөнгөн теориялык жана усулдук билимдери анын заман талап кылган денгээлдеги мугалим болушуна жетишсиздик кылат.

ЖОЖдо психология боюнча «Жалпы психология» («Адам психологиясы»), «Курак жаш жана педагогикалык психология», «Социалдык психология» ж.б. сабактардын түрлөрү окутулат.

Практика көрсөткөндөй ЖОЖдо орус, өзбек, кыргыз группаларында окушкан студенттерге психология боюнча дарстардын окутулушу ар башка денгээлде жүрөт. Орус, өзбек тилдүүлөр үчүн психология боюнча окуу китептери жетиштүү болгондуктан, студенттер психология боюнча кошумча адабияттарды окуп, өз алдынча даярданууга, өз билимдерин тереңдетүүгө мүмкүнчүлүктөрү бар. Ал эми кыргыз тилинде окуган студенттерге психологияны окутуу

үйрөтүүдө көптөгөн көйгөйлүү маселелер бар. Алар төмөнкүдөй себептер менен байланыштуу:

1. Окуу китептеринин абалы (жоктугу, жетишсиздиги):

А. Психология боюнча окуу китептер дээрлик орус тилинде болгондуктан (айрым англис тилдүү кыргыздар англис тилиндеги китептерди пайдалангандыгын эсепке албаганда) ЖОЖдордо кыргыз тилинде окуган студенттерге психология дарстарын окутууда көп кыйынчылыктар пайда болот жана аларды окутуу өз өзгөчөлүктөрүнө ээ (айрым окутуучулардын диктовкалап лекция жаздырууга басым жасап, студенттерге өтө аз өлчөмдөгү окуу материалдарын берүүсү; орус тилиндеги адабияттарды пайдалана албаган көпчүлүк студенттердин окутуучунун лекциясы менен гана чектелип калышы, жалпысынан кыргыз тилдүү студенттердин психологияны терең үйрөнбөй калышы ж.б.у.с.).

Б. Кыргыз тилинде психология боюнча окуу китептери аз санда (тагыраагы жокко эсе). Ал китептер орус тилиндеги окуу китептеринин, окуу куралдарынын көчүрмөсү катары чыгып калган. Ошондой болсо да психология боюнча кыргыз тилинде жарык көргөн айрым китептер бүт республикага таркалбай калган. Мисалы, К.Миңбаев тарабынан даярдалган «Адам психологиясы», «Курак жаш жана педагогикалык психология» китептери түштүк жергесиндеги ЖОЖдорго гана таркатылган.

2. Психологиянын окутулуш абалы:

А. Кыргызстандын ЖОЖдорунда окутулуучу психология сабактары боюнча атайын түзүлгөн программанын жоктугу. Билим берүү стандартында берилген программа совет мезгилинде сынга алынып, жокко чыгарылган программалык материалдар акыркы стандартка көчүрүлүп коюлган. Азыркы кезде республиканын бүт ЖОЖдорунда ошол жараксыз стандарттагы программанын негизинде (орус психолог окумуштуулар кемчилик катары: ашыкча академиялуулугун жана педвуздун студенттерине практикалык маселелерди чечүүдөн алыс болгон психологиялык билимдер үйрөтүлө тургандыгын баса белгилешкен) психология боюнча дарстар кыргыз студенттерге да окутулуп келе жатат.

Б. Азыркы күнгө чейин психологияны кыргыз тилинде окутуунун атайын изилдөөгө алынбагандыгы.

В. Кыргыз тилинде психология боюнча дарстар Совет мезгилинен баштап педагогикалык адистерди даярдоочу университеттерде, институттарда жана атайын педагогикалык кесиптик билим берүүчү орто окуу жайларда такай окутулуп келе жаткандыгына карабастан, психологияны кыргыз тилинде окутуунун абалы, көйгөйлүү маселелери жана аны жакшыртуунун перспективалары кыргыз окумуштуулары тарабынан бир да жолу атайын талкууга алынбагандыгы. Ушул күнгө чейин республикада кыргыз тилинде психологияны окутуп келе жатышкан окутуучулардын тажрыйба алмашуу максатындагы жолугушуусу, кенешмеси, пикир алышуусу өткөрүлбөй келе жаткандыгы. Эгерде окутуучу психологдордун иштиктүү жолугушуулары уюштурулган болсо, анда ар бир окутуучунун өз казанында кайнап, психологияны окутуудагы «өз намазын» окуп келе жаткандыгына чек коюлар эле.

Республикабызда жүрүп жаткан өзгөрүүлөрдү эске алып психология сабактарын кыргызча окутууну жогорку деңгээлге көтөрүү үчүн төмөнкүлөрдү сунуштайбыз:

1. Кыргыз тилинде психология боюнча окуу программаларын жана окуу куралдарын даярдоо кечиктирилгис иштерден болуп саналат.

Жаңыдан даярдалуучу окуу программаларында, окуу китептеринде улуттук менталитетти, дүйнөтаанымды жана улуттук психологиялык өзгөчөлүктөрдү эске алуу студенттердин психологиялык билимдерди терең өздөштүрүүсүнө, өзүнүн этникалык өзгөчөлүктөрүн аңдап билүүгө оң таасирин тийгизет. Ошондо гана билим берүү улуттук мүнөзгө ээ болот.

2. Психология боюнча кыргыз тилиндеги терминдерди тактоонун мааниси чоң. Азыркы күнгө чейин кыргыз тилиндеги психологиялык терминдер тактала элек. Аны колго алуу кечиктирилгис иштерден. Анткени психологиялык терминдерди колдонууда башаламандык көп. М: бир эле орусча «чувства» термини, кыргызча «сезим», «туюу» терминдери менен берилип жүрөт ж.б.у.с.

3. Республика боюнча окутуучу жана практик психологдордун башын бириктирген бир уюмду түзүү зарыл. Андай уюм психологдордун кесиптик чеберчилигин өнүктүрүүгө байланыштуу

көйгөйлүү маселелерди өз убагында чечүүгө мүмкүндүк түзөт.

4. ЖОЖдогу педагогдорду даярдоочу адистиктердин бүт баарысында «Кыргыз этнопсихологиясы» сабагы атайын программалык курс катары окутулушу максатка ылайыктуу. Анткени республикабыздын жаш муундарына кыргыз элинин улуттук психологиясын үйрөтүү, алардын ар кандай турмуштук кырдаалдарда инсандар аралык мамилелешүүлөрүнүн жагымдуу жана ийкемдүү болушуна, бөтөн улут өкүлдөрүнүн түпкүлүктүү элге урмат менен мамиле жасоо көндүмүнө ээ болушуна негиз болот.

Жыйынтык

ЖОЖдо студенттерге психологиялык билимдерди терең үйрөтүү аркылуу гана алардын жалпы инсандык жана педагогикалык, психологиялык маданиятын өстүрүп, аларда психологиялык ойлоону калыптандырууга болот.

Окуу китептеринин бар болушу студенттердин терең билим алуусуна жана өз алдынча даярдануусуна мүмкүнчүлүк жаратат. Психология боюнча кыргыз тилиндеги окуу китептерин даярдоо жана бөтөн тилдерден кыргыз тилине которуу иштерин колго алуу зарыл.

Психологияны кыргыз тилинде окутууну жакшыртуу болочок мугалимдердин психологиялык билимдерди терең өздөштүрүүсүнө жана адис катары калыптанышына өзүнүн оң таасирин тийгизет.
